POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

NÁZEV: *Čarodějnické procesy na severní Moravě v letech 1678–1696. Represe čarodějnictví v českých zemích*

122 stran textu, seznam pramenů a použité literatury

AUTORKA: Tereza KRIŠTOFOVÁ

VEDOUCÍ: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Odevzdáno na Ústavu českých dějin FF UK v prosinci 2013.

Tereza Krištofová se rozhodla pro zpracování tématu, které je v posledních desetiletích poměrně často a na různé úrovni sledováno v českém i středoevropském bádání. Její záměr byl ambiciózní, jak naznačuje již název, který však zároveň svou nepřesností naznačuje problémy práce. Po stránce geografické tu je totiž jedním dechem zmíněna severní Morava i české země. Co je přesně severní Morava, do níž v historii zasahovalo i území slezské? Na některých místech i dále v práci autorka směšuje české země a České království. Vágní je i vymezení chronologické, autorka se zdaleka nevěnuje jen letům 1678–1698, byť ta na základě studia nevydaných pramenů představovala těžiště jejího zájmu. Přesto oceňuji, že autorka je sto fenomén sledovat od středověku do 18. století.

Na první pohled má bohužel práce spoustu nedostatků, počínaje již poměrně nevyváženou strukturou: nadměrně dlouhý je úvod, čítá 27 stran, které navíc nejsou dále členěny. T. Krištofová tu směšuje výklad o fenoménu čarodějnictví počínaje pozdní antikou po druhou světovou válku[1] s dosti stručným a příliš nereflektovaným přehledem zahraniční, československé a české literatury (škoda, že nezmiňuje diplomovou práci Zuzany Kobrlové, před půl rokem úspěšně obhájenou u téhož školitele na podobné téma). Vlastně schází také charakteristika použitých pramenů (autorka se vyjadřuje pouze k jejich uložení). Obecným informacím by určitě neuškodilo zkrácení (proč je tu např. tak podrobný výklad o Valdèsovi?). Úvod přesto dává práci dobrý rámec, bylo by však dobré lépe jej propojit s pasážemi věnovanými konkrétním procesům, respektive s českou problematikou. Autorka by měla zmínit, zda existují české překlady *Mallea*; výklad o *Kladivu* by bylo možno vztáhnout k názorům o ženách v předmoderní době ap. T. Krištofová volně a někdy dosti nepřehledně přechází z výkladu o poměrech v dnešním Německu a českých zemích, podává vlastně „klasický“ diskurs o čarodějnictví, který ale příliš nevztahuje ke svému tématu. Výklad o *Carolině* má jistě svůj smysl, ale opakuje se, několikrát se opakuje i informace o Institorisově působení v českých zemích. Autorka by určitě také důkladněji definovat cíle své práce, jen letmo je zmiňuje na s. 33–34.

Poměrně vyvážená je naopak kapitola o „předdějinách“ čarodějnických procesů v českých zemích, která je i celkem dobře vystavěna, i když je otázka, má-li smysl jako zvláštní oddíl vyčleňovat husitské období. (u středověku by bylo možné upozornit např. na práce M. Beranové či Z. Smetánky). Otázka je také, jak rozvrhnout informace o právních postizích čarodějnictví, ale tady nelze navrhnout nějaké jednoznačné řešení, některé informace se musí nutně opakovat. Kapitoly druhá a třetí, které přecházejí od problematiky celých českých zemí k panstvím Velké Losiny a Šumperk, představují vlastní jádro a přínos práce (alespoň na základě práce s prameny). Dohromady však zabírají jen 40 stran, tj. jen třetinu celkového textu; trochu nadbytečná je závěrečná kapitola čtvrtá. Nešťastně působí též zapojení pasáže o vampyrismu úplně na závěr výkladu – autorka se tam mnohde vrací v čase zpět a úsek by bylo možné propojit s kapitolou druhou a třetí.

Po formální stránce lze textu vytknout i to, že schází seznam zkratek, povinná součást práce podle předpisů FF UK, nebo že anglický a český abstrakt nemají nadepsané titulky. Lituji, že autorka práci nedoprovodila přílohami: nabízely by se faksimile pramenů, s nimiž pracovala, rozsáhlejší citace trestních zákoníků, které by bylo možno i srovnávat, nebo mapu sledovaných lokalit alespoň v rámci českých zemí.

Práce je bohužel zatížena také omyly v interpunkci, překlepy (např. „osrogotský“ na s. 12) i hrubými pravopisnými chybami v množství na hranici únosnosti (např.: osoby se dopustil**y** na s. 9; „druhé knihy Mojžíšov**i** na s. 11; „vym**í**ceny“ na s. 13; „fr**ý**ský“ na s. 17, „báb**i**“ na s. 24, opakovaně předstoupily „před komis**y**“. V průměru připadá takřka jedna hrubá chyba na stránku). Občas se objevuje vyšinutí z větné vazby (s. 10, 2. odstavec – kdo je „jejich“?).[2] Nelze to naneštěstí přičíst ničemu jinému než určité nedbalosti či snad nedostatku času při konečné fázi sepisování práce: autorka totiž česky umí dobře, jak dokládá jinak velmi pěkný styl, jímž je práce napsaná. Autorka píše také jasně a přehledně. Též poznámkový aparát je poměrně jednotný a pečlivě zpracovaný, i když zarazí taková chyba (ač jednotně dodržovaná), že poznámky nejsou ukončeny tečkou.[3] Mezi letopočtem a pomlčkou nemá být už mezera. Nepřesně

[1] Zde své poznámky poměrně abruptně uzavírá, s tím, že by měla podle mého soudu zdůraznit, že se věnuje pouze problematice evropské.

[2] Na s. 22 – ne snad „karnevalové“ téma, ale „myšlenka světa obráceného naruby“.

[3] Značka poznámky pod čarou by měla spíše následovat za interpunkčním znaménkem než mu předcházet.

přeložena jsou např. klíčová slova (např. slovo „witch“ by mělo být v množném čísle, „české země“ jsou přeloženy jako „current Czech Republic“), chyby v názvy latinských bul najdeme na s. 16,[4] význam slova „maleficus“ se mohl bez problémů posunout mezi antikou a středověkem. Místy jsou nedůsledné přepisy ženských jmen (i tak důležitých postav jako „Schuhové“ x „Schuhin“, Tobiasin x Tobiášové atd.). T. Krištofová používá na jedné straně formy vampyri**s**mus a protestanti**z**mus, chyba je v názvu francouzského díla na s. 110 (Remarques sur le ... de l’a**m**) atd. Odkud pochází odkaz na definici magie (s. 9)? U některých papežů uvádí autorka letopočty pontifikátu, u jiných ne. Pracovala s démonologickými traktáty v originále, nebo má informace jen z literatury? Pokud z literatury, měla by je systematičtěji citovat. Co je „smýšlení společnosti – s. 28? Lze hovořit o „husitské církvi“, navíc již ve dvacátých letech 15. století?). Na s. 57 směšuje vnější a vnitřní příčiny a okolnosti procesů (bouře, hospodářské okolnosti ...). Oceňuji, že se zamýšlí nad obsahy pojmů „magie“, „čarodějnictví“ atd., i když tu nepřináší mnoho nového ... Hovořil bych spíše o „franské říši než království“. Co znamená přesně „říšská šlechta“? (s. 17) Znamenal opravdu příklon k luteránství jednoznačně ekonomickou zátěž? Co znamená „lichtenštejnské právo“? Zdůraznit by měla specifika moravsko-slezského pohraničí a opavského knížectví.

Další problém působí výklad na základě různých typů pramenů, traktátové literatury, normativních pramenů i konkrétních soudních protokolů, tady by měla autorka pečlivěji rozlišovat hodnotu jednotlivých výpovědí. Valného smyslu nemá rozsáhlý výklad o rodině Žerotínů, naopak pasáž o historii šumperského panství poskytuje dobrou představu o poměrech, z nichž se čarodějnické procesy mohly odvinout. Větší pozornost by si jistě zasloužila církevní správa. Bylo by lépe více propracovat odkazy na slezské poměry. V Niském knížectví se sice udrželi nekatolíci i v 17. století, ale rekatolizace v této doméně vratislavského biskupa postupovala nejméně od dvacátých let 17. století.[5]

Autorka ve značné míře vychází z literatury, někde se opakuje a takřka nikde jasně nevyslovuje, v čem spočívá její přínos, v čem ona sama interpretuje na základě pramenů a nikoli jen použité literatury. Doporučoval bych zkrátit pasáže sepsané na základě odborné literatury a dal větší prostor pramenům, s nimiž T. Krištofová určitě pracovala, a to jistě i v rukopisech, psaných nejen česky, ale i německy a latinsky ... (chybí ale poznámka o pravidlech transliterace či transkripce, která použila). Některé pasáže z pramenů by stálo za to přeložit. Závěry, pokud k nim už dochází, formuluje dobře a přesvědčivě. Věnuje se ale bohužel hlavně prvním, nejznámějším ze severomoravských procesů, pozdější potom přechází spíše letmo.

Asi největším přínosem této práce je snesení řady příkladů z různých období a oblastí a jejich postavení vedle sebe, především pak paralelní studium procesů velkolosinských a šumperských. Textu by velmi prospělo hlubší srovnání a zvláště zobecňující zdůvodnění faktorů, jež vedly k procesům (tady autorka většinou jen přejímá starší klasifikaci), či proměny přístupů k čarodějnictví vůbec, související jistě s nástupem osvícenských ideologií. Je otázka, nakolik má své opodstatnění pasáž o diskusi intelektuálů o čarodějnictví za popisem *Constitutio Theresiana*. Autorka by tu jistě měla připomenout aspoň práce Daniely Tinkové, které se dané problematice také věnují.

V závěru autorka hovoří o Českém království a připomíná Koldínova práva, naštěstí si alespoň zčásti uvědomuje i význam rozdílných slezských právních okruhů pro oblast moravskoslezského pomezí. Dále celkem přesvědčivě zodpovídá některé zásadní otázky, které si kladla, i když se osobně domnívám, že např. vliv pomalejšího právního vývoje českých zemích zpozdil nástup čarodějnických procesů (navíc rozšířených jen v některých oblastech) jen zčásti. Lze ale souhlasit s rolí hospodářských a demografických faktorů a do jisté míry snad i s realitou jisté náboženské tolerance. Autorka konstatuje, že zůstává nezodpovězenou otázka vlivu evropské démonologické literatury na čarodějnické procesy v českých zemích, je jen škoda, že se nepokusila tento vliv alespoň zčásti rekonstruovat (např. v žerotínské knihovně či v eventuálních údajích o knihovně Bobligově či jiných církevních institucí či far v severomoravské oblasti). Jinak autorka spíše ale opakuje své závěry a k novým interpretacím nedochází, i když je důležité chápající hodnocení Bobliga. Nevysvětluje též úplně přesvědčivě, proč procesy vypukly právě tady a právě tam.

Tereza Krištofová ve své diplomové práci pracuje se sekundární literaturou, nevydanými prameny i jejich edicemi a jejich výpověď mnohdy zajímavě propojuje, i když to bohužel sama nedokáže vyzdvihnout. Práce obsahuje některé zajímavé postřehy a je napsaná pěknou češtinou, pokud ovšem opomeneme řadu hrubých chyb. Určitá vágnost, snad příliš široké vymezení a hlavně nerozlišování toho, co je přínosem a cílem práce, je největší vadou této studie. Přes všechny nedostatky ale doporučuji práci k obhajobě, a to s výsledkem velmi dobře nebo dobře.

V Praze, 19. ledna 2014 PHDR. JAN ZDICHYNEC, PHD.

---

[4] *Vergenits in senium.*

[5] Autorka by měla také uvést, že někdejší Nieder Pomsdorf se dnes nazývá „Pomianów Dolny“.